

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Митно-правове регулювання в Україні: євроінтеграційні аспекти»

Студентка групи ПР-33:

Лавренчук Катерина Русланівна

Керівник: д. філ. з права, доц., Кузь Т.В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	5
1.1. Поняття митного права, його правова природа та значення у системі права.....	5
1.2. Митне законодавство України: загальна характеристика та актуальні проблеми.....	8
1.3. Роль міжнародних митно-правових стандартів у формуванні євроінтеграційного вектору України.....	13
Висновки до розділу 1.....	14
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	16
2.1. Основні принципи митного регулювання Європейського Союзу.....	16
2.2. Правові механізми адаптації митного законодавства України до вимог Європейського Союзу.....	20
Висновки до розділу 2.....	22
РОЗДІЛ 3. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	24
3.1. Етапи та актуальний стан гармонізації митного законодавства України.....	24
3.2. Новий Митний кодекс України: засадничі зміни у митних режимах та системі митної вартості.....	27
3.3. Перспективи формування єдиного митного простору після завершення перехідного періоду.....	28
Висновки до розділу 3.....	29
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Актуальність та науково-практичне значення теми. На сучасному етапі розвитку державності України перетворення митної системи є одним із фундаментальних чинників забезпечення економічного суверенітету навіть в умовах повномасштабного вторгнення, а також повноцінної інтеграції України до Європейського Союзу. Актуальність теми пояснюється тим, що митне право сьогодні перебуває в процесі динамічних змін, що супроводжуються переходом від радянських і пост-радянських норм до сучасних європейських стандартів, що ґрунтуються на тому, що митниця – це сервісний підхід, цифровізація та прозорість процесів. Процес змін митного законодавства набув особливого значення після підписання у 2014 році Угоди про асоціацію з ЄС та отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС. Ці процеси зумовили необхідність подолання існуючих колізій між нормами національного митного законодавства та вимогами Митного кодексу ЄС. Особливо важливою є гармонізація права України до *acquis communautaire*, перебудова інституційної структури Державної митної служби України, цифровізація митних процесів та створення умов для «митного безвізу».

Метою дослідження є комплексний юридичний аналіз теоретико-правових засад митного права України, дослідження еволюції митного законодавства в процесі євроінтеграції, а також визначення правових механізмів гармонізації вітчизняних митних процедур із стандартами Європейського Союзу.

Задля досягнення мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- розкрити поняття, сутність та структуру митного права як комплексної галузі;
- дослідити генезис та сучасний стан правового регулювання митної справи в Україні;
- проаналізувати міжнародний досвід (Німеччини, Франції, Польщі) для визначення оптимальних моделей адаптації;
- здійснити юридичний аналіз правового статусу митного представництва та системи авторизацій;

- охарактеризувати правові аспекти використання цифрових технологій в митно-правовій діяльності;
- запропонувати варіанти повної інтеграції України до Митного союзу ЄС.

Ступінь наукового дослідження теми у вітчизняній і зарубіжній літературі. Теоретичну базу дослідження склали роботи таких вчених, як А.І. Годяка, Я.П. Павлович-Сенети, О.М. Ілюшика, Б.А. Кормича, Н.О. Коваль, І.О. Бикова, Я. Кістанової, І.А. Гуцул, І.В. Дейнеко, Є.О. Легези, А. Шабельникова, М.І. Пипяка, Ю.А. Кокарчи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також діяльність митних органів щодо реалізації митної політики.

Предметом дослідження є норми митного законодавства України, акти права ЄС та механізми їх взаємодії та гармонізації.

Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Розділ 1 присвячений аналізу правової природи митного права, дослідження розвитку національного митного законодавства та виявленню ключових проблем його функціонування на сучасному етапі. Розділ 2 розкриває систему джерел митного права ЄС, базові принципи функціонування Митного союзу, а також зміст основний інструментів уніфікації митних процедур. Розділ 3 висвітлює практичні етапи гармонізації вітчизняного законодавства до *acquis communautaire*, аналізує новації, що можуть бути впроваджені проєктом нового Митного кодексу України та пропонує сценарії розвитку митного співробітництва між Україною та ЄС після закінчення активної фази війни. У висновках підсумовано результати дослідження, а список використаних джерел містить посилання на всі першоджерела, що були використані при написанні курсової роботи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття митного права, його правова природа та значення у системі права

У сучасній правовій системі України наразі відбувається становлення митного права України як окремої галузі, яка охоплює суспільні відносини, пов'язані з переміщенням товарів, предметів та транспортних засобів через митний кордон нашої держави. Митне право є достатньо молодого галуззю, становлення якої безпосередньо пов'язане з набуттям Україною незалежності в 1991 році [14, с. 27].

А.І. Годяк стверджує, що «серед науковців і державотворців досі не склалося єдиної позиції щодо правової природи митного права, так, одні дослідники обстоюють думку про його самостійний галузевий статус, тобто те, що митне право є самостійною галуззю права, а інші кваліфікують його як підгалузь адміністративного права, пояснюючи це тим, що притягнення фізичних і юридичних осіб до відповідальності за порушення митних норм здійснюється на підставі Кодексу України про адміністративні правопорушення, і водночас ці ж науковці зауважують, що віднесення митного права до різновиду (інституту) адміністративного права неминує призводити до звуженні його предмета та обмежує охоплення ряду питань митно-тарифної політики» [14, с. 27].

О.М. Ілюшик зауважив: «Предметом адміністративного права є державно-управлінська діяльність, тобто організаційні і управлінські відносини у суспільстві, в тому числі правоохоронна функція держави, у той же час предмет митного права є дещо ширшим, адже він охоплює інститут митного оформлення, інститут митного режиму, порядок здійснення митного контролю, правила стягнення митних платежів, що виходять за межу адміністративно-правового регулювання» [14, с. 28].

В наукових джерелах сформувалось три основних підходи до дефініції «митне право». Так, представники першої методології наполягають на тому, що

«митне право є самостійною галуззю правової системи України, а К.К. Сандровський визначає його як систему юридичних норм, що врегульовують діяльність суб'єктів правовідносин, які складаються в процесі здійснення митними органами покладених на них функцій з питань економічної охорони кордонів держави та реалізації державної митної політики. Прихильники другого підходу розглядають митне право виключно як галузь законодавства, зокрема, славнозвісний С.В. Ківалов пропонує визначати його як систему норм, зафіксованих у визнаних державою джерелах, що є загальнообов'язковим нормативним критерієм правомірної поведінки під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Прибічники третього підходу, якого, як не дивно, дотримується більшість сучасних вчених, розглядають митне право як комплексну галузь права, так, наприклад, Р.Б. Шишка визначив митне право як систему встановлених державою правових норм різної галузевої приналежності, що регулюють суспільні відносини у сфері митної справи та митної політики. Схожої позиції дотримуються Б.М. Габричидзе й інші, зазначаючи, що митне право включає норми кількох галузей права, об'єднаних єдиним предметом регулювання, тобто пов'язані з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України», - дослідив Я.П. Павлович-Сенета [14, с. 29].

Відтак, загальнотеоретичні дослідження ряду науковців пояснюють те, що в Україні таки сформувалась нова галузь права – митне право. А правовою основою митної справи є митне право як самостійна комплексна галузь, предметом якої виступають суспільні відносини, що виникають в процесі переміщення товарів і інших предметів через митний кордон, а також у ході діяльності митних органів щодо здійснення економічної охорони кордону і реалізації зовнішньоторговельної і митної політики [14, с. 29].

З врахуванням вищенаведеного, А.І. Годяк дійшов до висновку, що «митне право України може бути визначене як самостійна галузь права, що являє собою систему юридичних норм різної галузевої приналежності, які регулюють здійснення державної внутрішньої і зовнішньої митної політики, механізм

встановлення та справляння податків та зборів, порядок переміщення через митний кордон товарів, транспорту і інших предметів, процедури митного контролю і митного оформлення, боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил, статус і повноваження учасників системи митних органів, підприємницьку діяльність в митній сфері, наприклад митних брокерів, тощо» [14, с. 30].

Предмет митного права охоплює «сукупність суспільних відносин, що виникають при організації та здійсненні митного контролю, встановленні порядку митного оформлення товарів, стягненні митних платежів, притягненні до відповідальності за порушення митних правил, захисті інтересів споживачів та учасників зовнішньоекономічних зв'язків, а також при реалізації міжнародного співробітництва у митній сфері. Специфічним об'єктом митно-правового регулювання є товари, тобто будь-яке рухоме майно, включаючи валюту, валютні цінності, різні види енергії та транспортні засоби» [14, с. 30].

Митне право як галузь має комплексний характер, зокрема, в частині того, що використовуються різні методи правового регулювання – як імперативний, так і диспозитивний. Я.П. Павлович-Сенета вказав: «Імперативний метод виражається у владних приписах і заборонах з боку митних органів, а диспозитивний – у наданні суб'єктам певної свободи поведінки в межах, які допускаються законом. Специфічність митного права найбільше проявляється у митно-тарифному методі, в якому тарифні заходи діють через вплив на ціни товарів у зовнішньоторговельному обігу, а нетарифні – через систему правових норм і адміністративних обмежень» [14, с. 32].

Значення митного права у системі національного права України є надзвичайно важливим і пояснюється тим, що воно стоїть «на захисті» економічних інтересів держави. Митне право регулює не тільки відносини безпосередньо у митній сфері, а й відносини, що виникають в інших сферах державної діяльності, та відносини, пов'язані з виконанням міжнародних договорів у митній сфері. Без створення належно врегульованої системи митного регулювання та без забезпечення її функціонування неможливо забезпечити

захист митного суверенітету і економічної безпеки України, а також повноцінно інтегрувати національну економіку до вимог Європейського Союзу та митних стандартів Союзу в цілому.

1.2. Митне законодавство України: загальна характеристика та актуальні проблеми

Зі здобуттям незалежності розбудова митної системи стала для України одним з ключових пріоритетів. Фундамент цієї галузі заклав Закон України «Про митну справу в Україні» від 25 серпня 1991 року (який втратив чинність 01.01.2004 року з прийняттям Митного кодексу України), який проголосив виключне право держави самостійно формувати митну політику. Відтак, Б.А. Кормич зауважив: «Тоді митна справа була визначена як невід’ємний складник зовнішньополітичного та економічного курсу країни, а сучасне митне законодавство України, попри свою відносну молодість, активно трансформується, адже враховує міжнародні стандарти, що пояснюється прагненням України до вступу в Євросоюз, залученням інвестицій та дотриманням міжнародних норм у сфері захисту прав суб’єктів митних відносин» [7, с. 6].

Після прийняття вищевказаного Закону власне і розпочався процес розбудови митної системи України. Першим етапом стало створення Державного митного комітету згідно з Указом Президента від 11 грудня 1991 року, цей орган став центральною ланкою управління, був відповідальним за економічну безпеку, дотримання законодавства та проведення митних процедур. Н.О. Коваль додала, що «паралельно відбувалось формування нормативної бази, адже вже 12 грудня 1991 року було ухвалено перший Митний кодекс України, метою якого стало забезпечення цілісності митної території та стимулювання ринкових перетворень у зовнішньоекономічній діяльності. Ще одним важливим етапом став вступ України до Всесвітньої митної організації у 1992 році, що відкрило шлях до

підвищення ефективності митної служби через впровадження світових стандартів у сфері митної справи» [7, с.8].

Митне законодавство України – це система нормативно-правових актів, тобто джерел права, що врегульовують митні правовідносини, які є предметом митного права, та детальніше описувались у підрозділі 1.1..

Пріоритетним та фундаментальним джерелом митного права є Конституція України, яка, як акт, наділений вищою юридичною силою, закладає базові принципи функціонування митного права, серед них, наприклад, верховенства права, людиноцентризм, пріоритет міжнародних договорів над актами національного законодавства тощо. «Ключове значення мають конституційні норми щодо захисту державного суверенітету і забезпечення економічної та інформаційної безпеки, окрім того, Основний Закон визначає напрямок зовнішньоекономічної діяльності, орієнтуючи її на реалізацію національних інтересів у взаємодії з міжнародним та європейським співтовариством» [15, с. 35].

Другий рівень конституційного регулювання охоплює спеціальні норми, які закладають ґрунт для митної діяльності, зокрема, згідно з пунктом 9 статті 92 Конституції України, «засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи визначаються виключно законами України». Але в той же час виконавчі функції, а саме організація і реалізація митних процесів, покладені на Кабінет Міністрів України [15, с. 35].

Центральне місце у системі правового регулювання займає Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI, який був прийнятий на заміну попередньому Митному кодексу України від 11 липня 2002 року (набрав юридичної сили 01.01.2004 року). Актуальний Митний кодекс України (далі – МК України) набрав чинності 01 червня 2012 року, та вміщає в собі всі найважливіші норми митного права, має розгалужену структуру, складається з 21 розділу, 83 глав та 590 статей станом на момент останньої редакції від 04.01.2026 року [15, с. 35].

Відтак, МК України є умовним «ядром» спеціального митного законодавства, проте його положення конкретизовано деталізуються у цілій системі законів та підзаконних актів. Так, окрім МК України до ключових джерел належать спеціальні закони, що регулюють окремі аспекти переміщення предметів через митний кордон України, серед них закони України: «Про Митний тариф України» від 19.10.2022 № 2697-IX, «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII, «Про транзит вантажів» від 20.10.1999 № 1172-XIV, «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192-XIV, «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII, «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 № 1068-XIV, «Про Державну митну службу України» від 29.11.1996 № 1145/96, «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22.08.2024 № 3926-IX, «Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи» від 04.07.13 № 405-VII, «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII, «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 30 серпня 2022 року № 2555-IX, «Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами» від 30 серпня 2022 року № 2554-IX та інші [13].

Щодо підзаконних актів, то їхня кількість є досить великою, а тому значна частина митно-правових норм міститься в актах Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) та Міністерства фінансів України. Серед актів варто виділити такі постанови КМУ: «Про порядок встановлення та застосування правила адвалерної частки та виконання виробничих і технологічних операцій» від 20.12.2006 № 1765, «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1765» від 27.02.2019 №144, «Про затвердження Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон» від 24 жовтня 2002 р. № 1569, «Про затвердження переліків товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України» від 21.05.2012 № 436, «Про затвердження вичерпного переліку підстав, за наявності

яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами України» від 23.05.2012 № 467, «Про реорганізацію деяких органів державної податкової служби, спеціалізованих митних органів та організацій» від 20.03.13 № 228, «Про справляння плати за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів» від 18.01.2003 № 93, «Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту)» від 24.10.2018 № 960, «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму “єдиного вікна” та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.10.2020 № 971, «Про затвердження переліку окремих товарів, ввезення яких на митну територію України та/або переміщення територією України транзитом здійснюється без надання митним органам забезпечення сплати митних платежів» від 27.09.2022 № 1091, «Деякі питання реалізації положень Митного кодексу України щодо надання авторизацій» від 27.09.2022 № 1092, «Деякі питання надання митним органам забезпечення сплати митних платежів щодо товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом» від 08.10.2022 № 1126 [13].

Також на підзаконному рівні важливу роль відіграють накази Державної митної служби України, якими у своїй щоденній діяльності керується даний орган.

Не менш важливе значення мають міжнародно-правові акти, серед них варто виділити: Віденську конвенцію про дипломатичні зносини 1963 року, Віденську конвенцію про представництво держав у їх зносинах із міжнародними організаціями універсального характеру 1975 року, Конвенцію про спеціальні

місії 1969 року, Угоду про ввіз матеріалів освітнього, наукового, культурного характеру 1950 року [14, с. 37], Конвенцію про процедуру спільного транзиту 1987 року (яка набула чинності для України в 2022 році), Конвенцію про спрощення формальностей у торгівлі товарами 1987 року (яка набула чинності для України в 2022 році), Рішення № 1/2022 Комітету Асоціації Україна - ЄС у торговельному складі щодо оновлення Додатка XV (Наближення митного законодавства) до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 25 жовтня 2022 року [13].

Також велику роль відіграють міжнародні торговельні звичаї, такі як Правила Incoterms 2020, що визначають умови поставки товарів, а також практика Європейського суду з прав людини. З-поміж національних джерел велику роль відіграють постанови Верховного Суду та рішення Конституційного Суду України [14, с. 37].

«Основними проблемами митного законодавства є, - як зауважує М.І. Пипяк, - наразі надмірна розпорошеність нормативно-правових актів, зокрема діяльність митних органів в Україні регулюється не тільки МК України, а й великою кількістю постанов уряду і наказів Державної митної служби України, що створює потребу в ухваленні нової редакції МК для уніфікації норм. Також є надто багато адміністративних бар'єрів, які завдають збитків економіці, адже ці перепони зумовлюють виникнення обходу закону, зменшення митної вартості товарів тощо» [8, с. 107].

Крім того, ефективність митної системи стримується недобросовісною поведінкою учасників зовнішньоекономічної діяльності, адже, як вказує Ю.А. Кокарча: «суб'єкти часто надають неправдиві відомості про товари та їхню вартість з метою заниження митних платежів, що є основним бар'єром на шляху до впровадження стандартів Світової організації торгівлі, крім того, наявною є невідповідність міжнародним стандартам, для цього потрібна глибша імплементація положень Кіотської конвенції (Міжнародної конвенції про

спрощення і гармонізацію митних процедур) для уніфікації українського митного права з міжнародно-правовими стандартами» [8, с. 107].

Крім того, необхідною є трансформація відносин між митницею та бізнесом, адже сучасна модель митниці XXI століття передбачає перехід від суто фіскальної функції до партнерської. Зокрема, митні органи мають підтримувати офіційні партнерські відносини з учасниками торгівлі для впровадження ефективних методів роботи, також Ю.А. Кокарчою пропонується підвищення цифровізації митних процесів та подальше спрощення процедур через практичне застосування інформаційних технологій [8, с. 108].

1.3. Роль міжнародних митно-правових стандартів у формуванні євроінтеграційного вектору України.

Роль міжнародних митно-правових стандартів у формуванні євроінтеграційного вектору України має надзвичайно важливе значення, оскільки митна політика та митна безпека держави є першоосновою економічного суверенітету України.

Так, власне, з-поміж міжнародних митно-правових стандартів, варто виділити досвід іноземних держав, зокрема, держав-учасниць Європейського Союзу у регулюванні митної політики та митної безпеки.

Г. Погрішук дослідила, що «Німеччина, для прикладу, посідає провідні позиції в ЄС щодо забезпечення митної безпеки завдяки масштабній цифровізації і використанню новітніх ІТ-рішень, а німецька митниця базує свою роботу на інтелектуальній системі ризик-менеджменту, що в автоматичному режимі аналізує кожну митну декларацію, що в результаті дає змогу митникам перевіряти тільки ті вантажі, в яких є високий ступінь загрози» [16, с. 136].

Щодо Франції, то «французька модель безпеки ґрунтується на комплексному підході та тісній координації митної і прикордонної служби, в пріоритеті – захист інтересів споживачів і протидія обігу фальсифікату, велика увага приділяється технічному оснащенню, зокрема, застосуванню потужних

скануючих систем і використанню дронів для патрулювання віддалених ділянок кордону», - дослідила Г. Погрішук і додала: «в той же час, італійський досвід виділяється результативністю у сфері протидії контрабанді та транскордонній злочинності, митні органи тісно пов'язані з системою правоохоронних органів, здійснюють обмін даними та спільно планують операції, а наявність спеціалізованих аналітичних підрозділів дає змогу вчасно ідентифікувати і блокувати складні схеми нелегального переміщення товарів через митний кордон» [16, с. 136].

Науковиця вказала: «Шведська митниця акцентувала свою увагу на інноваційному декларуванні через цифрові платформи, так, використання сучасних технологій автоматизувала обробку митної документації, що мінімізувало бюрократію і прискорило роботу митниці, крім того, держава інвестує в навчання персоналу, підвищує рівень його компетенції у сфері міжнародного права. Нідерландська митниця активно впроваджує методики аналізу великих даних для прогнозування викликів, які можуть постати у подальшому перед митною системою, також здійснює тісне співробітництво з приватним сектором, тобто з фізичними і юридичними особами» [16, с. 136].

Відтак, роль міжнародно-правових стандартів у формуванні євроінтеграційного сектору України є великою, адже вона задає стандарти, яким Україна має відповідати, для того, щоб мати змогу стати членом Євросоюзу.

Висновки до розділу 1

У сучасній правовій системі України сформувалася самостійна комплексна галузь - митне право, предмет якого є ширшим за адміністративне право і охоплює суспільні відносини щодо переміщення товарів через митний кордон та економічної охорони держави. Ця галузь ґрунтується на поєднанні імперативного, диспозитивного та специфічного митно-тарифного методів регулювання. Митне законодавство України за своєю правовою природою є розгалуженою системою джерел, де так званим «ядром» виступає Митний кодекс

України, а його положення деталізуються у спеціальних законах, численних підзаконних актах, а також у міжнародно-правових актах та прецедентній практиці Верховного Суду. Втім, ефективність цієї системи наразі стримується надмірною розпорошеністю нормативної бази, адміністративними бар'єрами та недобросовісною поведінкою суб'єктів ЗЕД, які занижують митну вартість товарів. Це зумовлює об'єктивну потребу модернізації митниці за допомогою цифровізації процесів та переходу від фіскальної функції до моделі взаємодії з підприємцями. Міжнародні митно-правові стандарти відіграють фундаментальну роль у формуванні євроінтеграційного вектору України. На основі аналізу передового досвіду держав-учасниць ЄС в даному розділі 1 з'ясовано, що врахування світових практик поряд із упровадженням положень Кіотської конвенції є ключовою умовою для підтримки та захисту митного суверенітету нашої держави та повноцінної інтеграції України до європейського простору.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Основні принципи митного регулювання Європейського Союзу

Сучасні стандарти митного регулювання у Європейському Союзі формувалися поступово, починаючи з підписання установчих договорів, а саме – Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄСВС) та Договору про заснування Європейського об'єднання з атомної енергії (Євроатом). Так, відповідно до положень останнього договору, було скасовано митні збори на імпорт експорт, а також кількісні обмеження на переміщення визначеного кола товарів [2, с. 79].

Як зазначив І.О. Биков: «Правова система Євросоюзу має унікальну структуру, адже власні джерела права доповнюються нормами міжнародного права та внутрішнього законодавства держав-членів», а Б.А. Кормич зауважив, що «митне право ЄС є інтеграційним за своєю природою, адже його неможливо аналізувати у відриві від динаміки політичних, економічних і правових факторів, що обумовлювали становлення Євросоюзу. З огляду на це, регулювання митних відносин в межах Європейського Союзу є, за своєю суттю, практикою досягнення взаємовигідної згоди між державами-членами» [2, с. 80].

Джерела права Європейського Союзу традиційно поділяються на «первинне» та «вторинне» право, при цьому «первинне право» складають установчі договори, які мають найвищу юридичну силу, а «вторинне право» включає в себе: регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки, передбачені статтею 288 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС). Так, за І.О Биковим: «Регламент є обов'язковим у повному обсязі і підлягає прямому застосуванню усіх державах членах, натомість директива - зобов'язує щодо результату, але залишає вибір форми і методу за національними органами; рішення є обов'язковим для адресатів, при цьому рекомендації і висновки не мають обов'язкової юридичної сили» [2, с. 83].

Ключовою подією для уніфікації правової основи ЄС стало набрання чинності Лісабонським договором 01 грудня 2009 року, якому було надано статус установчого договору Європейського Союзу. Договір про функціонування Євросоюзу також набув статусу установчого і визначив дві основні сфери митного регулювання – це відносини всередині митного союзу і торговельні відносини з третіми країнами. Відповідно до статті 3 ДФЄС, «митний союз належить до виключної компетенції Євросоюзу», а також стаття 28 вказаного договору закріплює «заборону митних зборів міждержавні членами і запровадження спільного митного тарифу у відносинах із третіми країнами» [11].

До основних засад митного регулювання в Європейському Союзі належать принципи: «розподілу повноважень між ЄС та державами-членами (ст. 4 Договору про Європейський Союз (далі – ДЕС)), наділення компетенцією, субсидіарності та пропорційності (ст. 5 ДЕС), захисту прав і свобод людини (ст. 6 ДЕС, ст. 16 ДФЄС), демократичного врядування, представницької демократії та гласності (ст.ст. 9-12 ДЕС), принципи координації різних напрямів політики (ст. 7 ДФЄС) [2, с. 83].

У системі джерел митного права ЄС важливе значення мають міжнародно-правові акти двох різновидів. Перші – це «договори, укладені безпосередньо ЄС або спільно з державами-членами, серед них варто виділити Генеральну угоду з тарифів і торгівлі, Угоду з торгових аспектів прав інтелектуальної власності, Міжнародну конвенцію про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книги TIR, Міжнародну конвенцію про гармонізовану систему опису та кодування товарів, а також дво- і багатосторонні угоди, такі як Ломейські конвенції, Яундську конвенцію, Угоду про європейський економічний простір тощо» [2, с. 85]. Другі – це міжнародні договори держав-членів з третіми країнами чи міжнародними організаціями, що зачіпають юрисдикцію Євросоюзу, серед них Кіотська конвенція 1973 року та Митна конвенція про карнет А.Т.А. 1961 року [2, с. 86].

Власне, Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (оновлена Кіотська конвенція) від 18 травня 1973 року стала ключовим

інструментом уніфікації митних процедур у країнах Європейського Союзу, зокрема на її виконання в ЄС введено «Єдиний адміністративний документ» як стандарту форму митної декларації та «Єдиний стандарт митної документації» [2, с. 87].

Не менш важливу роль відіграє те, що усі держави-учасниці ЄС та в цілому сам Європейський Союз є членами Світової організації торгівлі (далі – СОТ), а відтак на них поширюються положення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та ряд інших актів СОТ.

Раніше центральним документом, що безпосередньо врегульовував митну діяльність Євросоюзу, був Митний кодекс ЄС, який був прийнятий Регламентом Ради (ЄЕС) за № 2913/92 від 12 жовтня 1992 року. Даний кодекс виконав історичну роль щодо консолідації окремих митних процедур, які діяли в державах-членах Євросоюзу по окремоті протягом 1980-х років. Пізніше, відповідно до Регламенту Ради (ЄЕС) № 2913/92 було запроваджено і введено в дію Митний кодекс Європейського Союзу 2008 року, який докорінно модернізував митну справу на теренах Європи.

Як вказала Я. Кістанова: «Митний кодекс ЄС є ключовим актом «вторинного права», який консолідував розрізнені норми держав-членів та міжнародні стандарти, зокрема положення переглянутої Кіотської конвенції. Даний кодекс регулює загальні правила та процедури, які забезпечують тарифні заходи і спільну торговельну політики ЄС з країнами поза його межами, а основні положення кодексу спрямовані на перехід до безпаперового документування, тобто електронне декларування і обробка даних стають загальнообов'язковими. Також вказаний нормативно-правовий акт запроваджує статус уповноваженого суб'єкта господарювання, що надає право на застосування спрощених митних процедур, впроваджує централізоване митне оформлення і спільні вимоги до управління ризиками для забезпечення однакового рівня захисту кордонів ЄС, зокрема, в межах цілого кордону ЄС діють однакові вимоги до товарів та продукції з країн, що не перебувають в Європейському Союзі» [7, с. 274]. Прикладом цьому є вимоги до в'їзду на територію Республіки Польща, зокрема

в частині того, що забороненим є ввезення товарів тваринного походження з третіх країн, у тому числі, України, та Великої Британії, яка кілька років тому вийшла зі складу ЄС.

І.О. Биков зауважив, що «одними з ключових нововведень Митного кодексу ЄС стала обов'язкова електронна форма митних декларацій, концепція «централізованого оформлення», а також концепції «єдиного вікна» і «однієї зупинки» [2, с. 89]. І.А. Гуцул пояснила, що «механізм «єдиного вікна» - це система взаємодії між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами, яка дозволяє одноразово подавати документи в електронній формі через спеціальний веб-портал, що спрощує проходження митного контролю та отримання дозволів на переміщення товарів і транспортних засобів через кордон України, забезпечуючи відповідність усім нормам законодавства» [3, с. 179]. У свою чергу, механізм «єдиної зупинки» (EU Single Window) являє собою інтегровану цифрову систему Євросоюзу, яка дозволяє декларантам одноразово подавати стандартизовані дані через єдину точку доступу для одночасного проходження митного та всіх інших видів державного контролю при переміщенні товарів через кордон.

Велику роль серед стандартів ЄС відіграє Комбінована номенклатура Європейського Союзу, на основі якої власне і здійснюється тарифікація товарів. У свою чергу, Єдиний митний тариф (далі – ЄМТ) встановлює тарифні ставки у відносинах із третіми країнами. В основу ЄМТ покладено митні тарифи Німеччини, Італії, Франції, Бельгії, Нідерландах тощо. А мита загального митного тарифу встановлює Рада за пропозицією Комісії з урахуванням потреб розвитку торгівлі, конкурентоспроможності підприємств та забезпечення постачання сировиною [2, с. 90].

Відтак, виходячи з функціонального призначення та обов'язковості, систему стандартів митного законодавства ЄС можна поділити таким чином: загальні митні стандарти (установчі договори ЄС, цінності та принципи ЄС, міжнародні угоди), спеціальні митні стандарти (Митний кодекс ЄС, Комбінована номенклатура, ЄМТ, регламенти, директиви, рішення), кореляційні митні

стандарти (рекомендаційні акти, рішення Суду ЄС, наукові роботи (доктринальні джерела) науковців та практиків в ЄС), інструментальні митні стандарти (митні прототипи – customs blueprints, програми технічної допомоги тощо) [2, с. 93].

Варто детальніше зупинитись на митних прототипах (customs blueprints), які вперше з'явилися в 1998 році в рамках стратегії підготовки нових країн-членів до вступу в ЄС – п'ятого розширення, в якому «Кіпр, Естонія, Литва, Латвія, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина і Чехія приєдналися до ЄС» [19]. «Вони являють собою мінімальні стандарти для митних служб держав-членів ЄС і містять методичні рекомендації щодо реформування митних адміністрацій країн-кандидатів на членство в ЄС. Одним з ключових завдань митних прототипів є спрощення торговельних процедур і скорочення витрат, обсягу документації та часу на оформлення митних формальностей, а також забезпечення безпеки зовнішньоторговельних поставок», - підкреслив І.О. Биков [2, с. 93-94].

Отож, система митного регулювання ЄС є багаторівневою та досить динамічною, ґрунтується на чіткому розмежуванні компетенцій між інституціями ЄС та державами-членами, принципах субсидіарності і пропорційності, а також на уніфікованій нормативній базі, що охоплює як первинне, так і вторинне право ЄС.

2.2. Правові механізми адаптації митного законодавства України до вимог Європейського Союзу

Усі правові механізми, застосовувані Україною, є засобами забезпечення гармонізації українського митного права із стандартами Європейського Союзу. Так, згідно з Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України «Про затвердження Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм» від 16.03.2005 № 62, «гармонізацією є процес приведення національних стандартів у відповідність до стандартів ЄС» [5, с. 82].

Перший крок приведення митного законодавства незалежної України до міжнародних вимог здійснений шляхом приєднання України в 1992 році до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року (Постанова Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року» від 19 червня 1992 року # 2479-XII).

У подальшому велику роль зіграла підписана у 2014 році Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Сторони визначили спільним пріоритетом посилення співпраці та полегшення торгівлі через «гармонізацію законодавства, обмін практичним досвідом, автоматизацію процесів, спільний контроль на кордонах та взаємне визнання уповноважених економічних операторів, дотримання принципів недискримінації та передбачуваності митних правил» [12, с. 254].

Очікуваним результатом процесу реалізації Угоди є мінімізація перешкод для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, як зауважує Є.О. Легеза: «Має бути мінімізовано ризики та труднощі при транзиті, експорті та імпорті, прозорі процедури мають стримувати зростання цін на внутрішньому ринку, планується заборона кількісних обмежень (квот) та мит фіскального характеру, особливо щодо енерготоварів, що відповідає статтям 28-30 ДФЄС, а також має забезпечуватись поступове зменшення або повне скасування ввізних мит» [12, с. 254].

Власне, у митному праві України спостерігається проведення гармонізації митних процедур і контролю, зокрема, врегульовано роботу більшості пунктів пропуску за принципом «єдиної зупинки», підтвердженням цьому є положення «Технологічної схеми пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів через державний кордон України у міждержавному пункті пропуску для автомобільного сполучення «Йосипівка – Колосове», згідно з п. 2.1. якої «Прикордонний контроль та митний контроль на смугах «зеленого коридору» як правило здійснюється за принципом єдиної зупинки без виходу водія та пасажирів з транспортних засобів» [20].

Це ж саме стосується інституційних змін, що втілено в приведенні структури Державної митної служби у відповідність до стандартів ЄС, а також у впровадженні європейської системи управління ризиками (Risk Management System).

Черговим засобом гармонізації митного права України до вимог митного права ЄС є приєднання України до міжнародних конвенцій, які вже давно діють на території Євросоюзу. Серед них – Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами 1987 року, до якої наша держава приєдналась 30.08.2022 року [10] та Конвенція про процедуру спільного транзиту 1987 року, до якої Україна долучилась також 30.08.2022 року [9].

Не менш важливим є прийняття законів України з метою імплементації вимог Митного кодексу ЄС. Даний засіб забезпечення гармонізації є чи не одним з найпоширенішим та найефективніших. Однак, знову ж таки, як зазначалось вище, гармонізація права України здійснюється не тільки внесенням змін в чинні закони на підставі норм, діючих в ЄС, а й внесенням докорінних змін в національні нормативно-правові акти, їх перебудова та зміна до актуальних суспільних відносин та вимог.

Висновки до розділу 2

Становлення системи митного регулювання ЄС відбувалося поетапно шляхом розвитку актів первинного та вторинного права, а вже після набрання чинності Лісабонським договором митний союз було віднесено до виключної компетенції ЄС. Правова основа цієї системи ґрунтується на взаємодії наднаціональних інтересів та суверенітету держав-членів, і має відповідати принципам субсидіарності, пропорційності, розподілу повноважень, гласності та захисту прав людини. Центральним актом вторинного митного права є Митний кодекс ЄС, який уніфікував розрізнені національні норми та закріпив перехід до безпаперового електронного декларування, інституту уповноваженого суб'єкта господарювання (UCO), а також цифрових механізмів «єдиного вікна» та «єдиної зупинки» (EU Single Window). Важливе місце у структурі митного права ЄС

посідають міжнародно-правові акти, зокрема стандарти оновленої Кіотської конвенції та норми СОТ, які разом із Комбінованою номенклатурою та Єдиним митним тарифом забезпечують однаковий рівень захисту зовнішніх кордонів Співтовариства. З метою уніфікації та підготовки країн-кандидатів до розширення Союзу було впроваджено «митні прототипи» (customs blueprints) - методичні інструменти, спрямовані на реформування митних адміністрацій через спрощення процедур і мінімізацію бюрократичних витрат. Для України правові механізми адаптації національного митного законодавства до вимог ЄС стали ключовим пріоритетом у межах виконання Угоди про асоціацію, процес гармонізації являє собою проведення реформування Державної митної служби, імплементацію європейської системи управління ризиками, впровадження принципу «єдиної зупинки» на пунктах пропуску та поетапне скасування тарифних обмежень. Ключовими етапами євроінтеграції України стало також приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про процедуру спільного транзиту, що фактично і заклало юридичне підґрунтя для зближення українських митних процедур до актуальних стандартів Митного кодексу ЄС.

РОЗДІЛ 3. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Етапи та актуальний стан гармонізації митного законодавства України.

Першопочатковим етапом, що зумовив адаптацію митного законодавства України до права ЄС, стала вже раніше згадана Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 року. Ключовим елементом цієї Угоди 2014 року є ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, яка набула чинності з 2016 року. Як стверджує І.В. Дейнеко: «Розділ про митну політику зобов'язує Україну гармонізувати національні правила з Митним кодексом ЄС, що вимагає комплексного підходу, починаючи з оновлення законодавства і аж до системної реформи митної інфраструктури та адміністративних процесів» [4, с. 85].

Подальший розвиток митного законодавства України, беззаперечно, характеризується поетапним засвоєнням правових інструментів ЄС. Зокрема, І.В. Дейнеко структурувала це таким чином: «2016-2021 роки – відбувся запуск системи «єдиного вікна» для спрощення торгівлі, а також нормативне закріплення статусу АЕО (авторизованого економічного оператора); 2022-2025 роки – фаза посиленої гармонізації законодавства до права ЄС, ключовою стала імплементація Закону України № 2510-IX, яка відкрила шлях до приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, а впровадження системи NCTS («інформаційна база, до якої підприємці (суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності) подають митні декларації в електронному вигляді для поміщення товарів під процедуру спільного транзиту» [21] у 2022 році забезпечило фактичну інтеграцію України до митного простору ЄС («митний безвіз») [4, с. 85-86].

Подальша гармонізація законодавства відбулась шляхом впровадження положень європейського митного права, що було закріплено на законодавчому рівні Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» №

3926-IX від 22.08.2024 року. Запропоновані цим Законом нововведення набули юридичної сили 19 квітня 2025 року [1].

Даним Законом було впроваджено європейську модель роботи митних брокерів, яка передбачає дві форми діяльності: «пряме представництво, за якого брокер діє від імені та в інтересах клієнта, та непряме представництво, при якому брокер діє у власних інтересах але за дорученням клієнта». А. Шабельников переконаний, що «це спрощує проходження контролю, позаяк сертифікований представник може самостійно виконувати повний цикл формальностей» [18].

Цим же нормативно-правовим актом запроваджується «єдиний механізм допуску до специфічних видів діяльності (митні склади, склади тимчасового зберігання тощо), встановлюють уніфіковані вимоги до фінансового стану, репутації та стандартів безпеки підприємств, але для цього надається перехідний період, що становить 18 місяців, та протягом яких утримувачі складів мають пройти авторизацію за новими критеріями. Також виділено пріоритети для авторизованих економічних операторів (АЕО), згідно з якими підприємства з високим рівнем довіри та статусом АЕО матимуть можливість першочергового прибуття та перетину кордону, для них створений окремий функціонал в еЧерзі (електронній черзі) для швидшого пропуску, а також розширено способи підтвердження фінансової спроможності оператора» [18].

Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» № 3926-IX від 22.08.2024 року посилює контроль за діями митних органів і запобігає маніпуляціям з вартістю товарів. Зокрема, «Державна митна служба України тепер зобов'язана опубліковувати деперсоніфіковані рішення за результатами розгляду скарг протягом 3 днів, а також впроваджується електронний обмін інформацією про митну вартість із іноземними митницями для боротьби з «сірим» імпортом. Також значно посилено роль правовласників у митних процедурах, відтак тепер висновок правовласника про порушення його авторських чи інших прав інтелектуальної власності тепер прирівнюється до

експертного висновку, також ці ж правовласники отримали можливість брати безпосередню участь у провадженнях щодо порушення митних правил» [17].

Тож можна підвести підсумок, що етапи гармонізації українського митного права до вимог права ЄС є досить структурованими та ефективними.

Щодо актуального стану гармонізації митного законодавства України до *acquis communautaire*, то варто відзначити те, що «за результатами 2025 року Україна показала величезний прогрес, згідно зі звітом Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, рівень виконання зобов'язань у митній сфері сягнув 96%, що є найвищим показником з-поміж усіх інших галузей, охоплених Угодою про асоціацію 2014 року, а річний приріст ефективності склав 5%. Так, протягом року було здійснено фундаментальну гармонізацію нормативно-правової бази, ключовим досягненням якої стала підготовка проєкту нового Митного кодексу України, який повністю базується на *acquis Communautaire* та вимогах розділу 29 «Митний союз». Даний документ вже пройшов оцінку Європейської Комісії і зараз тривають фінальні консультації. Паралельно з цим було реформовано систему кадрового менеджменту на митниці, впроваджено нові стандарти доброчесності, атестації та оцінювання професійної компетентності посадових осіб» [6].

Також у 2025 році Україна, як дослідив О. Сергієнко: «продовжує зміцнювати свій статус повноцінного учасника європейської транзитної мережі, адже в тому році було успішно завершено близько 142 000 операцій в межах процедури спільного транзиту NCTS. Важливим етапом став перегляд ІТ-стратегії, зокрема у липні 2025 року від DG TAXUD було отримано детальні технічні вимоги до систем ЄС, які Україна має інтегрувати для вступу до Євросоюзу. Оновлений Стратегічний план цифрового розвитку тепер повністю синхронізований з моделлю даних ЄС» [6].

Відтак, Україна демонструє високий рівень відповідності митного права України з вимогами ЄС.

3.2. Новий Митний кодекс України: засадничі зміни у митних режимах та системі митної вартості

Актуальним нормативно-правовим актом, що централізовано регулює митні правовідносини в Україні, досі залишається Митний кодекс України 2012 року. В той же час, новий Митний кодекс України – це проєкт пропонованого нового Митного кодексу, який повністю має відповідати вимогам Митного кодексу Європейського Союзу.

Європейська модель, яку імплементує Україна, передбачає спрощення та чітку класифікацію в митних режимах, а замість складних комбінацій впроваджуються три основні категорії: імпорт, експорт та спеціальні режими, які, у свою чергу, оптимізуються та об'єднуються у чотири групи: транзит (зовнішній та внутрішній), зберігання на митних складах і у вільних зонах, специфічне використання (тимчасове ввезення та кінцеве використання), переробка (внутрішня і зовнішня). Ключовою зміною є те, що скасовуються застарілі режими, такі як «переробка на митній території» на користь єдиного режиму «внутрішньої переробки», яка має набагато більші можливості для бізнесів. Також впроваджується статус «кінцевого використання», де ставка мита залежить від мети використання товару.

Щодо нової системи митної вартості, то в основі проєкту Нового Митного кодексу України лежить перехід від «контролюючого» підходу до «аналітичного», зокрема, це стосується посилення юридичних гарантій того, що ціна, вказана в договірній конструкції, що подається для декларування, є основною, а відмова від аналітичного методу має бути обґрунтованою не тільки внутрішніми базами митниці, а й об'єктивними доказами. Крім того, пропонується спрощення для авторизованих економічних операторів, які матимуть право на самостійне визначення вартості товарів з подальшим пост-аудитом (тобто вже після них митниця на власний розсуд може провести перевірку вартості), що мінімізує затримки на кордоні.

Окрім того, норми проєкту Нового Митного кодексу мають на меті забезпечувати прозорість та можливість оскарження, що стосується, власне, впровадження права на заперечення до прийняття рішення, тобто якщо митниця планує скоригувати вартість, вона має обов'язок надати декларанту час на подання додаткових доказів та пояснень, тобто забезпечити особі право бути почутою.

3.3. Перспективи формування єдиного митного простору після завершення перехідного періоду

Після завершення перехідного періоду та повної імплементації вимог європейського митного права, на мою думку, відносини між Україною та ЄС у митній сфері мають вийти на рівень повного членства в Митному союзі ЄС, що матиме наслідком перехід від зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) до єдиного митного простору.

Власне, передбачається кілька варіантів розвитку митного союзу «Україна-ЄС», першим з яких є можливість повної інтеграції, тобто повного зникнення митних кордонів між Україною та країнами ЄС, що буде наслідком повноправного членства України в Євросоюзі. Як наслідок, Україна застосовуватиме ті самі ввізні мита щодо третіх країн, як і ЄС, буде скасованим внутрішній митний контроль, а також буде впроваджено механізми розподілу митних платежів, що збираються на зовнішніх кордонах Союзу.

Якщо ж вступ України до ЄС затягуватиметься в силу різних обставин (повномасштабної війни, проблем з гармонізацією), то не виключеним є варіант так званого «цифрового митного союзу», що передбачає повне об'єднання ІТ-систем митниць, за якого Україна стане частиною всіх ІТ-систем митниць ЄС, включаючи систему контролю імпорту та експортного контролю, а також буде запроваджено постійний спільний контроль на всіх ділянках кордону, де одна зупинка замінюватиме дві, тобто не потрібно буде спершу проходити український

митний контроль, а потім зупинятись для наступної перевірки на польській митниці, щоб в'їхати на територію Польщі.

Наразі, коли вищевказані варіанти розвитку митного союзу «Україна-ЄС» неможливо сповна реалізувати, необхідно покращувати якість адміністрування, бо законодавча сторона адаптації права України до вимог ЄС, можна сказати, майже виконана. Зокрема, мною пропонується створення системи «Smart Border», яка б використовувала системи штучного інтелекту, машинне навчання, аналіз Big Data, для аналізу ризиків, а також використання неочевидних методів сканування предметів багажу та вантажу, без потреби, наприклад, відкривати валізи чи багажні відсіки, що б дозволило пришвидшити процедуру проходження кордону. Те ж саме стосується посилення взаємодії Державної митної служби України з європейськими безпековими, правоохоронними та екологічними інституціями, що б дало можливість українським митникам краще розуміти, на що потрібно звертати увагу при проведенні перевірки фізичних осіб, підприємців, товарів, вантажу, багажу, транспортних засобів (їх складових та відповідності паливних систем екологічним стандартам для в'їзду на територію ЄС).

Висновки до розділу 3

Процес адаптації митного законодавства України до *acquis communautaire* розпочався з підписання Угоди про асоціацію та розгортання Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Гармонізація безпосередньо пройшла шлях від запуску «єдиного вікна» на митниці та інституту АЕО до досягнення «митного безвізу» у 2022 році (система спільного транзиту (NCTS)). Фундаментальним етапом стало набрання чинності у квітні 2025 року змін до Митного кодексу (Закон № 3926-IX), який впровадив європейську двокомпонентну модель митного брокерства (пряме й непряме представництво), уніфікував правила авторизації об'єктів митної інфраструктури, цифровізував систему «eЧерга» для АЕО та посилив захист прав інтелектуальної власності. За

підсумками 2025 року Україна продемонструвала рекордний рівень виконання митних зобов'язань (96%), успішно узгодивши Стратегічний план цифрового розвитку з ІТ-моделями даних ЄС.

На сучасному етапі вектором євроінтеграції є прийняття та введення в юридичну силу проекту Нового Митного кодексу України, який повністю повторює норми Митного кодексу ЄС. У свою чергу, перспективи розвитку митного союзу «Україна-ЄС» після перехідного періоду передбачають трансформацію ПВЗВТ у єдиний митний простір. Основними перспективами є повноправна інтеграція зі скасуванням внутрішніх кордонів і запровадженням Спільного митного тарифу, або проміжний формат «цифрового митного союзу» із синхронізацією ІТ-систем та спільним контролем за принципом «одної зупинки». З урахуванням високого рівня нормативної адаптації, подальший розвиток має фокусуватися на модернізації адміністрування, а саме розбудові інтелектуального кордону «Smart Border» із залученням штучного інтелекту, аналізу Big Data й безконтактного сканування, а також на поглибленні безпекової та екологічної взаємодії Державної митної служби з інституціями ЄС.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було здійснено комплексний юридичний аналіз теоретико-правових засад митного права України та ЄС, детально досліджено еволюцію вітчизняного митного законодавства в процесі євроінтеграції, а також визначено конкретні правові механізми, які допомагають гармонізувати українські митні процедури із стандартами ЄС.

По-перше, обґрунтовано, що в сучасній правовій системі України вже остаточно сформувалася самостійна комплексна галузь права - митне право. Його предмет є дещо ширшим за звичайне адміністративне право, адже воно охоплює абсолютно всі суспільні відносини, які виникають під час переміщення товарів, речей і транспорту через митний кордон, а також під час реалізації зовнішньої торгівлі та захисту економічних інтересів нашої держави. Ця галузь успішно поєднує в собі як імперативний метод (владні розпорядження митниці), так і диспозитивний (певну свободу поведінки для бізнесу), а також свій особливий митно-тарифний метод регулювання. Наше митне законодавство є великою системою різних джерел, де головним актом виступає Митний кодекс України. Проте на практиці його ефективність стримується тим, що нормативно-правові акти надто розпорошені, а між українською митницею та підприємцями все ще залишається багато адміністративних бар'єрів.

По-друге, з'ясовано, що митна система Європейського Союзу будувалася поступово і зараз митний союз належить до виключної компетенції ЄС, базуючись на принципах розподілу повноважень, субсидіарності, пропорційності та захисту прав людини. Головним документом тут є Митний кодекс ЄС, який вмістив в собі найбільш ефективні правила митного регулювання європейських країн, повністю запровадив безпаперове електронне декларування, статус уповноваженого суб'єкта господарювання (УСО), а також зручні цифрові системи «єдиного вікна» та «єдиної зупинки» (EU Single Window). Цю європейську систему стандартів доповнюють Єдиний митний тариф і важливі міжнародні договори, як-от оновлена Кіотська конвенція та так звані «митні прототипи» (customs blueprints), які є чітким довідником-

алгоритмом для реформування митниць у країнах, що лише готуються до вступу в Євросоюз.

По-третє, встановлено, що правові механізми адаптації нашого законодавства до європейських вимог пройшли великий шлях від підписання Угоди про асоціацію у 2014 році до отримання так званого «митного безвізу» через повне приєднання України до міжнародної системи спільного транзиту (NCTS). Дуже важливим кроком на цьому шляху стало прийняття і набрання чинності у квітні 2025 року Закону № 3926-IX про зміни до Митного кодексу. Цей закон запровадив європейську модель роботи митних брокерів (пряме та непряме представництво), встановив однакові правила для відкриття митних складів, оновив роботу «еЧерги» для надійних компаній зі статусом АЕО та дав більше можливостей для захисту прав інтелектуальної власності на кордоні. Завдяки цим реформам Україна за підсумками 2025 року показала чудовий результат, адже рівень виконання митних зобов'язань перед ЄС досяг рекордно високих 96%, а наш Стратегічний план цифрового розвитку тепер повністю працює за тими ж ІТ-моделями даних, що й системи Євросоюзу.

По-четверте, доведено, що сьогоднішній етап інтеграції вимагає якнайшвидшого ухвалення проєкту цілком нового Митного кодексу України, який повністю побудований на нормах європейського права. Цей проєкт кодексу пропонує значно спростити та об'єднати всі митні режими у чотири зручні групи, повністю прибравши застарілі процедури й зробивши акцент на режимі «внутрішньої переробки» та інституті «кінцевого використання». Окрім того, змінюється сам підхід до визначення митної вартості товарів, пріоритет віддається ціні, яка вказана в договорі, а якщо митниця захоче її змінити, вона зобов'язана спочатку вислухати підприємця і дати йому час на подачу пояснень. У майбутньому, після завершення всіх перехідних періодів, митний союз між Україною та ЄС має перерости у єдиний митний простір без жодних внутрішніх кордонів, де діятиме спільний контроль за принципом «одної зупинки». Оскільки закони ми вже майже повністю адаптували, зараз головне завдання для України - це покращення самого управління на кордоні. Для цього пропонується розбудова

інтелектуального кордону «Smart Border» із використанням штучного інтелекту, систем аналізу великих даних (Big Data) та сучасних сканерів, які дозволяють перевіряти вантажі без відкривання багажу, а також тісна щоденна співпраця нашої Держмитслужби з правоохоронними та безпековими органами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація українського законодавства до європейських митних стандартів. URL: <https://www.business.diia.gov.ua/news/adaptatsiia-ukrainskoho-zakonodavstva-do-ievropeiskykh-mytnykh-standartiv> (дата звернення: 07.05.2026).

2. Биков І. О. Українська митниця та стандарти ЄС (адміністративно-правове дослідження) : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 224 с. URL: https://oduvs.edu.ua/uploads/Monografiya_Bikov_Igor_82b56aa11b.pdf (дата звернення: 07.05.2026).

3. Гуцул І.А. Митна політика зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/ebd075f9-ca56-49e9> (дата звернення: 07.05.2026).

4. Дейнеко І.В. Вплив євроінтеграційних процесів на митне законодавство України. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. Вип. 03. Ч. 2. С. 83-88. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/333886/322771> (дата звернення: 07.05.2026).

5. Дудченко В.В. Зміст гармонізації митного законодавства України до норм і стандартів ЄС. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. Вип. 43. С. 81-84. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc43> (дата звернення: 07.05.2026).

6. ЄС відзначив прогрес України: митниця виконала 96% зобов'язань щодо Угоди про асоціацію. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/yes-vidznachiv-progres-ukrajini-mitnicya-vikonala-96-zobov-yazan-shchodo-ugodi-pro-asociaciyu-17032026-455317> (дата звернення: 07.05.2026).

7. Кістанова Я. Митний кодекс ЄС – основа процедури митного регулювання ЄС. *Україна і світ. Юридичний вісник*. 2014. Вип. 2. С. 273-278. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789> (дата звернення: 07.05.2026).

8. Кокарча Ю.А., Пипяк М.І. Реформування митного законодавства України в умовах євроінтеграції. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 104-109. URL: <https://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/400/354> (дата звернення: 07.05.2026).
9. Конвенція про процедуру спільного транзиту: конвенція від 20.05.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text (дата звернення: 07.05.2026).
10. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами: конвенція від 20.05.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012#Text (дата звернення: 07.05.2026).
11. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 07.05.2026).
12. Легеза Є.О. Деякі правові аспекти митного міжнародного співробітництва між Україною та Європейським Союзом. *Матеріали XII Всеукраїнської науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених «Наукова весна». Секція Право*. Дніпро, 2020. С. 253-255. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/b8ab3c52-129f-463a-b2d3-d334901801db/content> (дата звернення: 07.05.2026).
13. Митне законодавство. URL: <https://customs.gov.ua/normativna-baza#> (дата звернення: 07.05.2026).
14. Митне право України : навч. посібн. / А. І. Годяк, О. М. Ілюшик, Я. П. Павлович-Сенета. Львів : СПОЛОМ, 2017. 308 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2301/1/митне%20право%2020217.pdf> (дата звернення: 07.05.2026).
15. Митне право: навчально-метод. посібн. Освітні програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра в Національному університеті «Одеська юридична академія», галузі знань: 08 «Право», 29 «Міжнародні відносини», спеціальності: 081 «Право», 293 «Міжнародне право» / Б. А. Кормич,

Н. О. Коваль. Одеса : Фенікс, 2021. 132 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4f9339df-e277-4803-809e-313129ee8668/content> (дата звернення: 07.05.2026).

16. Погріщук Г. Митна безпека України в умовах євроінтеграції. *Десяті ювілейні наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць*, м. Тернопіль, 12 листопада 2024 року. Тернопіль, 2024. С. 135-138. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/3fcf72ac-8f7e-4880-a68c-ac1a5b00c157/content> (дата звернення: 07.05.2026).

17. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text> (дата звернення: 07.05.2026).

18. Реформа митного законодавства: як відбуватиметься перехід на нові митні правила. LIGA:ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/lawnews/doc/EN250224-reforma-mytneho-zakonodavstva-yak-vidbuvatymetsya-perekhid-na-novi-mytни-pravyla> (дата звернення: 07.05.2026).

19. Розширення Європейського Союзу. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 07.05.2026).

20. Технологічна схема пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів через державний кордон України у міждержавному пункті пропуску для автомобільного сполучення «Йосипівка – Колосове». URL: <https://dpsu.gov.ua/upload/file/tekhnoskhema%20Iosypivka.doc> (дата звернення: 07.05.2026).

21. Що таке NCTS? URL: <https://customs.gov.ua/forum/?tag=ncts-140> (дата звернення: 07.05.2026).